

ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების ცნება და მისი არსებითი პირობები

წინამდებარე სტატია ეძღვნება ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების ცნებისა და მისი არსებითი პირობების განსაზღვრას. სტატიის ძირითადი მიზანია ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების არსის განხილვა და ქართული სამეცნიერო დოქტრინის ამ კუთხით განვითარება; ასევე, ქართული სამომხმარებლო ბაზრის შესწავლით მომხმარებელთა უფლებების რეალიზებასთან დაკავშირებული პრობლემატიკის წარმოჩენა; ამ საკითხებთან დაკავშირებით არსებული ევროპული და ქართული საკანონმდებლო ბაზის მიმოხილვა და ამ უკანასკნელის სრულყოფის მიზნით რეკომენდაციების შემუშავება; ევროპული სამართლის ქვეყნების ანალოგიური ინსტიტუტების გამოკვლევით და ერთგვარი სინთეზის საშუალებით ქართულ სამართლებრივ რეალობაზე მაქსიმალურად კარგად მორგებული მოდელის შექმნა.

საკვანძო სიტყვები: ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება, სამომხმარებლო სამართალი, მომხმარებელთა უფლებები, მომხმარებელთა უფლებების დაცვა, მომხმარებელი, მენარმე.

1. შესავალი

ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება საკმაოდ აქტუალურია თანამედროვე სამყაროს უამრავ ქვეყანაში – ის სამომხმარებლო სამართალთან მჭიდრო კავშირში მყოფი ხელშეკრულებაა. თითოეული ჩვენგანი მომხმარებელია, აქედან გამომდინარე, მომხმარებელთა უფლებების დაცვა ნებისმიერი სამართლებრივი სახელმწიფოს უმთავრესი ამოცანაა.

სამომხმარებლო ბაზრის სამოქმედო არეალის მრავალფეროვნება და „არასახელშეკრულებო გარემოში“ ხელშეკრულების დადება არცთუ ისე იშვიათია 21-ე საუკუნეში. თანამედროვე საქართველოშიც მრავლად ხდება მსგავსი ტიპის ხელშეკრულებების დადება, თუმცა იმის გამო, რომ საკითხის სამართლებრივი რეგულაცია პრაქტიკულად არ არსებობს, მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მაღალი გარანტიის შექმნაც ამ თვალსაზრისით თითქმის შეუძლებელია.

ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – სსკ) ნაწილი 1997 წელს გახდა, როდესაც ძალაში შევიდა საქართველოს ახალი სამოქალაქო კოდექსი. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ამ მუხლის პრაქტიკაში გამოყენება ქართულ სამართლებრივ რეალობაში არ ხდება, რაც დაკავშირებულია ნორმის შემადგენლობის ბუნდოვანებასთან. ბუნდოვანია როგორც ამ ტიპის ხელშეკრულებების ცნება, დადების ადგილი, ასევე მხარეთა უფლება-მოვალეობები. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ 1996 წლის საქართველოს კანონი „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ 2012 წელს ძალადაკარგულად გამოცხადდა. შესაბამისად, მომხმარებელთა უფლებების დაცვის კუთხით საქართველოში კანონმდებლობა პრაქტიკულად არ არსებობს.

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სტატიაში დეტალურად იქნება განხილული ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების ცნება, მისი დადების ადგილი, მხარეები და მათი უფლება-მოვალეობები. ნაშრომის ბოლო ნაწილი კი დაეთმობა სტატიაში განხილული საკითხების შედეგად მიღებულ დასკვნას.

2. ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მარეგულირებელი სამართლებრივი აქტები

ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების ცნებისა და მისი არსებითი პირობების განხილვამდე აუცილებლად მიმოხილულ უნდა იქნეს ის სამართლებრივი აქტები, რომელთა მიხედვითაც ხდება ამ ტიპის ხელშეკრულების სამართლებრივი რეგულირება. ყურადღება უნდა გამახვილდეს არა მარტო ქართველი კანონმდებლის მიერ მის მონესრიგებაზე, არამედ მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ევროპული სამართლის ქვეყნების მიერ მისი რეგულაცია. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს გერმანულ სამართალს, რადგან ქართული სამოქალაქო კოდექსი გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – გსკ) მოდელის მიხედვით შეიქმნა. ნორმათა უმრავლესობა სწორედ გსკ-ისა და სხვა გერმანული კანონებიდან იქნა იმპლემენტირებული. საქართველო ბევრ ისეთ ქვეყანასთან ერთად, როგორებიცაა: ავსტრია, ლიხტენშტაინი, შვეიცარია, საბერძნეთი და სხვ. სწორედ „გერმანული სამართლის“ ოჯახს განეკუთვნება.¹ აქედან გამომდინარე, ქართული სამოქალაქო სამართალი გერმანული სამოქალაქო სამართლის დიდ ზეგავლენას განიცდის. ქუჩაში დადებული ხელშეკრულებაც სწორედ ერთ-ერთი ასეთი შემთხვევაა. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ქართულ კანონმდებლობაში ამ ნორმას რადიკალურად განსხვავებული შემადგენლობა აქვს.

ამასთან, ევროპულ კანონმდებლობაზე აქცენტი კეთდება ქვეყნის საგარეო კურსიდან გამომდინარე და ასევე, იმ ვალდებულებების უზრუნველყოფის მიზნით, რაც საქართველოს 2014 წლიდან აქვს. ქართულმა მხარემ იკისრა მთელი რიგი ვალდებულებებისა, მათ შორის ქართული კანონმდებლობის ევროპულ სტანდარტებთან მაქსიმალური შესაბამისობის უზრუნველყოფა მას შემდეგ, რაც 2014 წლის 27 ივნისს ხელი მოეწერა ასოცირების შესახებ შეთანხმებას, ერთი მხრივ, ევროკავშირის და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და, მეორე მხრივ, საქართველოს შორის (შემდგომში – ასოცირების შესახებ შეთანხმება²). შეთანხმების დარგობრივი თანამშრომლობის ნაწილი, კერძოდ, მე-6 კარის მე-13 თავი (*Consumer Policies*) (345-ე–347-ე მუხლები) მოიცავს მომხმარებელთა პოლიტიკასთან დაკავშირებულ საკითხებს. 345-ე–347-ე მუხლების მიხედვით, ქართულმა მხარემ უნდა უზრუნველყოს მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მაღალი გარანტიის შექმნა და განახორციელოს საფუძვლიანი საკანონმდებლო ცვლილებები მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სფეროში. სწორედ ამ მიზანს ემსახურება პარლამენტის ევროპასთან ინტეგრირების კომიტეტის მიერ ინიცირებული კანონპროექტი „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ (შემდგომში – კანონპროექტი), რომლის ძირითადი ამოცანაა საქართველოში მომხმარებელთა უფლებების დაცვაზე ორიენტირებული კანონმდებლობის შექმნა და ამ კუთხით ევროპული

¹ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 213.

² ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ ევროკავშირის და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და მეორე მხრივ, საქართველოს შორის, <http://eeas.europa.eu/georgia/pdf/eu-ge_aa-dcfta_en.pdf>.

ქვეყნების პრაქტიკის გაზიარება.

ევროპული სამართლის ქვეყნებისთვის აპრიორია მომხმარებელზე ორიენტირებული კანონმდებლობის შექმნა, „რამეთუ თანამედროვე სამართალი პიროვნების უზენაესობას აღიარებს, ხოლო პიროვნების უზენაესობის განმსაზღვრელი ფაქტორია მისი უფლებებისა და თავისუფლებების მაქსიმალური ეფექტურობით რეალიზება“³. უნდა აღინიშნოს, რომ პირველად ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება და მასთან დაკავშირებული საკითხები მონესრიგებულ იქნა არაკომერციული დანესებულებების ფარგლებს გარეთ მიღწეული მოლაპარაკების გზით დადებული ხელშეკრულების დროს (ქართული სამართლის მიხედვით – ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება) მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ ევროპული საბჭოს 1985 წლის 20 დეკემბრის №85/577 დირექტივაში (*Council Directive 85/577 EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises*⁴).

მოგვიანებით ზემოაღნიშნულ დირექტივას დაემატა კიდევ ერთი – დისტანციური ხელშეკრულებების დროს მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ ევროპარლამენტისა და ევროპული საბჭოს 1997 წლის 20 მაისის №97/7/EC დირექტივა (*Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts*⁵), რომელიც ერთგვარად ავსებდა მის წინამორბედს.

თუმცა თანამედროვე ტექნოლოგიების განვითარებამ და სამომხმარებლო ბაზრის არეალის გაფართოებამ შედარებით ახალი რეგულაციების შექმნის აუცილებლობა წარმოშვა. აქედან გამომდინარე, ევროპარლამენტმა შეიმუშავა ახალი დირექტივა და, დღეის მდგომარეობით, ქუჩაში დადებულ ხელშეკრულებას და მასთან დაკავშირებულ საკითხებს ევროპული სამართლის ქვეყნების უმრავლესობა არეგულირებს მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ ევროპარლამენტისა და ევროპული საბჭოს 2011 წლის 25 ოქტომბრის დირექტივით (*Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council*⁶) (შემდგომში – დირექტივა).

ახალი დირექტივის მიზანი იყო, უკვე არსებული გამოცდილების საფუძველზე მოეხდინა იმ ხარვეზებისა და შეუსაბამობების აღმოფხვრა, რაც არსებობდა. ამასთან, დირექტივამ დაამკვიდრა ზოგადი წესები დისტანციურ და ქუჩაში დადებულ ხელშეკრულებებთან მიმართებით, რაც საშუალებას აძლევს წევრ სახელმწიფოებს, თავიანთი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა ერთგვარ შესაბამისობაში მოიყვანონ დირექტივასთან და ამით უზრუნველყონ მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მაღალი გარანტი.

³ ქარდავა ე., მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ევროპული სტანდარტების შედარებითსამართლებრივი მიმოხილვა ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მაგალითზე, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2007, 122.

⁴ Council Directive 85/577 EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31985L0577:en:HTML>>.

⁵ Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31997L0007&from=en>>.

⁶ Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2011.304.01.0064.01.ENG>.

3. ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების საგანი და მიზანი

სსკ-ის 336-ე მუხლის მიხედვით: *მომხმარებელსა და საკუთარი სარენის ფარგლებში მოვაჭრე პირს შორს ქუჩაში, სახლის წინ და მსგავს ადგილებში დადებული ხელშეკრულება ძალაშია მხოლოდ მაშინ, თუ მომხმარებელი ერთი კვირის ვადაში ხელშეკრულებას წერილობით არ უარყოფს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ხელშეკრულების შესრულება ხდება მისი დადებისთანავე.*⁷

უნდა აღინიშნოს, რომ სსკ-ის 336-ე მუხლის დეფინიციამ სრულიად უგულებელყოფილია ხელშეკრულების საგნის განსაზღვრის საკითხი. ქართული ნორმის მიხედვით, მომხმარებელს შეუძლია, უარი თქვას ნებისმიერი ტიპის ხელშეკრულებაზე, თუ ის არასახელშეკრულებო გარემოშია დადებული, კერძოდ: „ქუჩაში, სახლის წინ და მსგავს ადგილებში“. მაშინ, როდესაც, გერმანული სამართლის მიხედვით, ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების საგანი აუცილებლად უნდა იყოს სასყიდლიანი შესრულება. ასეთი ტიპის ხელშეკრულებები შეიძლება იყოს ორმხრივმავალდებულებული. ამასთან, „სასყიდლიანი შესრულება“ არ უნდა გავიგოთ როგორც ფული, ჰონორარი ან ჯილდო. მასში შეიძლება მოიაზრებოდეს როგორც ნატურით შესრულება, ასევე მომსახურების განწვევა. „სასყიდლიანი შესრულება“, პირველ რიგში, ნასყიდობის ხელშეკრულებას მოიცავს, თუმცა შეიძლება ასევე გირავნობის ხელშეკრულებაც იყოს და ა.შ.⁸ დირექტივა კი მე-3 მუხლში პირდაპირ უთითებს იმ ხელშეკრულებებს, რომლებზეც ის არ ვრცელდება. მაგ.: სოციალური ხასიათის ხელშეკრულებები, ლატარეები, თამაშები, აზარტული თამაშები და ა.შ.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ სსკ-ის 336-ე მუხლი არასრული და ბუნდოვანია, საჭიროებს მოქმედების სფეროს ისე გავრცობას, რომ როგორც მომხმარებელთა, ისე მოვაჭრეთა ინტერესები მაქსიმალურად იქნეს დაცული. სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეთა ინტერესების დაცვაზე ორიენტირებული კანონმდებლობის შექმნა ხომ ნებისმიერი სამართლებრივი სახელმწიფოს უმთავრესი ამოცანაა.

ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება ვალდებულების წარმოშობის სახელშეკრულებო საფუძველს განეკუთვნება. მომხმარებელი და მეწარმე თავად წყვეტენ, შევიდნენ თუ არა ერთმანეთთან სახელშეკრულებო ურთიერთობაში და იკისრონ თუ არა ამ ურთიერთობიდან გამომდინარე ვალდებულებები. ამ ხელშეკრულების მთავარი განმასხვავებელი ნიშანი სხვა ტიპის ხელშეკრულებებისგან არის ის, რომ ამ დროს ხელშეკრულების დადება ხდება „არასახელშეკრულებო გარემოში“⁹, მომხმარებლისთვის მოულოდნელად, როდესაც მას არ აქვს დაფიქრების დრო. სწორედ მოულოდნელობის ეფექტს (*Überrumpelungseffekt*) აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ამ ტიპის ხელშეკრულებების დროს.¹⁰ „ამგვარი ხელშეკრულებები, როგორც წესი, შემთხვევით იდება ისე, რომ მომხმარებელი წინასწარ არ არის მზად მათთვის; მას არ აქვს სრული წარმოდგენა დასადებ ხელშეკრულებაზე, ინფორმაცია საბაზრო ფასების თაობაზე.“¹¹ მომხმარებელს არ აქვს შესაძლებლობა, მოახდინოს პროდუქციის შედარება სხვა მსგავსი ტიპის პროდუქტთან. სწორედ ამიტომ არ არის გამორიცხული, მეორე მხარემ შესთავაზოს მას ხელშეკრულების არასათანადო პირობები. მომხმარებლის გადანყვეტილება, შევიდეს სახელშეკრულებო

⁷ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 336-ე მუხლი.

⁸ *Zerres Th., Bürgerliches Recht, Eine Einführung in das Zivilrecht und die Grunzüge des Zivilprozessrechts*, 6. Aufl., Berlin 2010, § 312, 109.

⁹ *Dauner-Lieb B., Heidel Th., Ring G., Anwaltkommentar*, Band 2, Teilband 1: §§241 bis 610, Köln 2005, Rn.7.

¹⁰ *Brox H., Walker W.-D., Allgemeines Schuldrecht*, 35. Aufl., München 2011, Rn.2.

¹¹ *ჭანტურია ლ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მესამე, თბ., 2001, 150.

ურთიერთობაში მეორე მხარესთან, არის სრულიად სპონტანური.¹² აქედან გამომდინარე, ქართველი კანონმდებელიც ანიჭებს მომხმარებელს უფლებას, უარი თქვას ასეთ ხელშეკრულებაზე და ამ უფლების მინიჭებით, გარკვეულწილად, იცავს მას შესაძლო ზიანისგან. კერძოდ, სსკ-ის 336-ე მუხლის მიხედვით, მომხმარებელს შეუძლია, ქუჩაში დადებულ ხელშეკრულებაზე ერთი კვირის განმავლობაში წერილობით უარი განაცხადოს. ამ შემთხვევაში დაცულია მომხმარებლის პირადი სფერო.¹³ თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ, მიუხედავად არასრული ინფორმირებულობისა, მომხმარებელს მაინც იზიდავს მსგავსი ტიპის ხელშეკრულებები, ის „განიცდის თვითკმაყოფილებას, როდესაც მისდამი გამოვლენილია ინდივიდუალური ყურადღება, განსაკუთრებით სახლში ვიზიტისას“¹⁴. შესაბამისად, მომხმარებელი ასეთი ურთიერთობების დროს არის „სუსტი“ მხარე, რადგან ნაკლებადაა დაცული ამა თუ იმ რისკისგან.¹⁵ აქედან გამომდინარე, ამ ტიპის ურთიერთობების დროს ორიენტირი მომხმარებელზე, როგორც ურთიერთობის მონაწილე ნაკლებად დაცულ მხარეზე, კეთდება.¹⁶

ქართული სამართლის მიხედვით, ასეთი ტიპის ხელშეკრულების ნამდვილობა დამოკიდებულია იმაზე, გამოიყენებს თუ არა მომხმარებელი შეცილების უფლებას – განაცხადებს მასზე უარს წერილობით. მნიშვნელოვანია ასევე ისიც, რომ ხელშეკრულებაზე უარი მომხმარებელმა აუცილებლად წერილობითი ფორმით უნდა განაცხადოს, ზეპირ უარს სამართლებრივი ძალა არ აქვს. მიუხედავად მომხმარებლის ამ უფლებისა, ქართველი კანონმდებელი აკეთებს ისეთ დათქმას, რაც პრაქტიკულად ეწინააღმდეგება ნორმის მიზანს – მომხმარებლის უფლებების დაცვას. სსკ-ის 336-ე მუხლის მიხედვით, ხელშეკრულებაზე უარის თქმას წერილობითი ფორმით არ აქვს არანაირი ძალა, თუ ხელშეკრულების შესრულება მისი დადებისთანავე ხდება. ამ დროს ეჭვქვეშ დგება მომხმარებლის უფლებები – სამომხმარებლო ხელშეკრულებები ხომ უმრავლეს შემთხვევაში მისი დადებისთანავე სრულდება, საკმაოდ იშვიათია ისეთი შემთხვევა, როდესაც მხარეები, უბრალოდ, დებენ ხელშეკრულებას, შესრულებაზე კი მოგვიანებით თანხმდებიან.¹⁷

მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მიზანს ემსახურება დირექტივაც, რომლის პირველი მუხლის თანახმად, დირექტივის ძირითადი მიზანია, მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მაღალი სტანდარტების შექმნის გზით, ხელი შეუწყოს და თავისი წვლილი შეიტანოს შიდა ბაზრის შესაბამის ფუნქციონირებაში და სამართლებრივი რეგულაციების კუთხით დახვეწოს ის ასპექტები, რომლებიც ეხება მომხმარებელსა და მოვაჭრეს შორის ხელშეკრულების დადებას.¹⁸

¹² ცერცვაძე ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 192.

¹³ Jacoby F., Hinden M., Kropholler J., Bürgerliches Gesetzbuch, Studienkommentar, 13 neubearbeitete Auflage, München 2011, Rn.2.

¹⁴ ქარდავა ე., მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ევროპული სტანდარტების შედარებითსამართლებრივი მიმოხილვა ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მაგალითზე, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2007, 134.

¹⁵ Erman, Bürgerliches Gesetzbuch Handkommentar mit AGG, EGBGB (Auszug), ErbbauRG, LPartG, ProdHaftG, UklAG, VBVG, VersAusglG und WEG, Band 1., 13. neu bearbeitete Aufl., Köln 2011, Rn.2.

¹⁶ Staudinger J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, Recht der Schuldverhältnisse, §§ 311, 311a, 312, 312a-f (Vertragschluss) Neubearbeitung Berlin 2005, Rn. 1.

¹⁷ ჭეჭელაშვილი ზ., სახელშეკრულებო სამართალი (შედარებითსამართლებრივი კვლევა ძირითადად ქართული სამართლის საფუძველზე), მეორე გადამუშავებული გამოცემა, თბ., 2010, 102.

¹⁸ Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 185/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council, Article 1.

მიუხედავად იმისა, რომ ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების სამოქალაქო კოდექსში იმპლემენტირებით ქართველი კანონმდებელი ორიენტირებული იყო სწორედ მომხმარებელთა უფლებების დაცვაზე, ნორმის ბუნდოვანი ფორმულირება და მის დეფინიციამ ხელოვნურად შექმნილი ბარიერები ვერ ემსახურება ნორმის მიზნის აღსრულებას, პირიქით, ხელს უშლის პრაქტიკაში მის გამოყენებას. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია ამ მუხლის სრულყოფა ისე, რომ ის პრაქტიკაში მაქსიმალურად აპრობირებადი გახდეს.

4. ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მხარეები და შესაძლო მონაწილე მესამე პირები

ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების ერთ-ერთი მახასიათებელი ნიშანი მისი მხარეებია. სსკ-ის 336-ე მუხლის მიხედვით, მხარეებს წარმოადგენენ „მომხმარებელი“ და „საკუთარი სარენის ფარგლებში მოვაჭრე პირი“.

საქართველოს 1996 წლის კანონი „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ მომხმარებელს განმარტავდა როგორც ფიზიკურ პირს, რომელიც პირადი საჭიროებისათვის საქონელს (სამუშაოს, მომსახურებას) იყენებდა, იძენდა, უკვეთდა, ან ასეთი განზრახვა ჰქონდა. მომხმარებლის განმარტებას, ასევე, შეიცავს საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის 2006 წლის 17 მარტის N3 დადგენილება, რომლის მე-3 მუხლის „ლ“ პუნქტის მიხედვით, მომხმარებელი არის პირი, რომელიც საკუთარი მოხმარებისთვის იყენებს, ან განზრახული აქვს გამოიყენოს, საერთო სარგებლობის ელექტრონული საკომუნიკაციო ქსელებითა და საშუალებებით განხორციელებული მომსახურება და მიზნად არ ისახავს მის შემდგომ მიყიდვას სხვა მომხმარებელზე. იურიდიული ენციკლოპედიის მიხედვით კი, მომხმარებელი არის მოქალაქე, რომელსაც სურს შეიძინოს, ან შეუკვეთოს რაიმე; საქონლის, მომსახურების შემძენი, შემკვეთი ან გამომყენებელი პირადი ან ოჯახური და სხვა საჭიროებისთვის, რაც არ უკავშირდება სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებას.¹⁹ საბანკო სექტორში მომხმარებელი სულ სხვაგვარად განიმარტება. კერძოდ, საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2011 წლის №35/04 „კომერციული ბანკების მიერ საბანკო მომსახურების განვევისას მომხმარებლისათვის აუცილებელი ინფორმაციის მიწოდების წესის დამტკიცების შესახებ“ ბრძანების მე-2 მუხლის „ა“ პუნქტის მიხედვით, მომხმარებელი არის საბანკო მომსახურების, გარდა სავაჭრო, სამეწარმეო და პროფესიული საქმიანობის მიზნებიდან გამომდინარე, მიმღები, ან ასეთი განზრახვის მქონე ფიზიკური პირი.²⁰

სამწუხაროდ, თუ რა იგულისხმება ტერმინში: „საკუთარი სარენის ფარგლებში მოვაჭრე პირი“, ამას ზემოაღნიშნული კანონი „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ არ განმარტავდა. სავარაუდოდ, მასში სწორედ მენარმე (მოვაჭრე) სუბიექტი მოიაზრება. ამასთან, საკამათოა, ტერმინ „პირში“ იგულისხმება მხოლოდ ფიზიკური პირი, თუ მასში უნდა მოვიზნოთ ასევე იურიდიული პირიც. სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, პირი შეიძლება იყოს როგორც ფიზიკური, ასევე იურიდიული. მართალია, ტერმინოლოგიურ მხარეს დიდი შინაარსობრივი დატვირთვა ამ შემთხვევაში ნაკლებად აქვს, მაგრამ უპრიანი იქნებოდა, ქართველ კანონმდებელს პირდაპირ და გარკვევით მიეთითებინა ხელშეკრულების მხარეები

¹⁹ თეზელაშვილი ს., იურიდიული ენციკლოპედია, თბ., 2008, 373.

²⁰ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2011 წლის N35/04 ბრძანება „კომერციული ბანკების მიერ საბანკო მომსახურების განვევისას მომხმარებლისათვის აუცილებელი ინფორმაციის მიწოდების წესის დამტკიცების შესახებ“. <http://nbg.gov.ge/cp/uploads/legal_acts/35_NEW_FOR_WEB.PDF>.

და შესაბამისად მოეხდინა მათი განმარტება. ბუნდოვანი ტერმინები ხომ ყოველთვის საეჭვო დამოკიდებულების „მსხვერპლია“.

ქართული კანონპროექტი კი უკვე საზგასმით ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მხარეებად მოიაზრებს „მომხმარებელსა“ და „მოვაჭრეს“. კერძოდ, მე-3 მუხლის „ა“ პუნქტის თანახმად, მომხმარებელი არის ფიზიკური პირი, რომელსაც სთავაზობენ, ან რომელიც იძენს, ან შემდგომ იყენებს საქონელს, ან მომსახურებას პირადი მოხმარების, და არა მისი სამენარმეო, ან სხვა პროფესიული საქმიანობის მიზნით. ხოლო, „მოვაჭრე“, ამავე მუხლის „ბ“ პუნქტის მიხედვით, არის სამენარმეო ან სხვა პროფესიული საქმიანობის ფარგლებში საქონლის შემთავაზებელი ან/და გამყიდველი, ასევე, მომსახურების გამწვევი ფიზიკური ან იურიდიული პირი. დღეს არსებული ნორმისგან განსხვავებით, კანონპროექტი უკვე მხარეთა დეტალურ დეფინიციას შეიცავს.

ქართველი კანონმდებლისგან განსხვავებით, საკმაოდ კონკრეტულ განმარტებას ახდენს გერმანელი კანონმდებელი და ქართული მუხლის ანალოგ გერმანულ მუხლში ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მხარეები არიან მომხმარებელი და მენარმე. მათ განმარტებას კი ვხვდებით გსკ-ის მე-13 (*Verbraucher* – მომხმარებელი) და მე-14 (*Unternehmer* – მენარმე) პარაგრაფებში. გერმანული სამართლის მიხედვით, მომხმარებელი არის ნებისმიერი ფიზიკური პირი, რომელიც გარიგებას დებს იმ მიზნით, რაც არ განეკუთვნება მის სამენარმეო და პროფესიულ საქმიანობას.²¹ ხოლო მენარმე არის ფიზიკური ან იურიდიული პირი, ანდა უფლებაუნარიანობის მქონე ამხანაგობა, რომელიც გარიგების დადებისას მოქმედებს სამენარმეო ან დამოუკიდებელი პროფესიული საქმიანობის ფარგლებში. უფლებაუნარიანობის მქონე ამხანაგობა არის ისეთი ტიპის ამხანაგობა, რომელსაც მინიჭებული აქვს უნარი, შეიძინოს უფლებები და იკისროს ვალდებულებები.²²

ღირექტივის მიხედვით კი, ამ ტიპის ხელშეკრულების მხარეები არიან მომხმარებელი (*Consumer*) და მოვაჭრე (*Trader*). ღირექტივის მე-2 მუხლის თანახმად, მომხმარებელი არის ნებისმიერი ფიზიკური პირი, რომელიც ამ ღირექტივით გათვალისწინებულ ურთიერთობებში მოქმედებს იმ მიზნებისთვის, რომლებიც არის მისი ვაჭრობის, სანარმოს, საქმიანობისა და პროფესიის ფარგლებს გარეთ; ხოლო მოვაჭრე არის ნებისმიერი ფიზიკური ან იურიდიული პირი, მიუხედავად იმისა, წარმოადგენს ის კერძო თუ საჯარო სამართლის პირს, რომელიც მოქმედებს, მათ შორის სხვა პირის მეშვეობით, როგორც თავისი სახელით, ასევე მისი დავალებით, ამ პირის ვაჭრობის, სანარმოს, საქმიანობისა და პროფესიის ფარგლებში, იმ ხელშეკრულებებთან დაკავშირებით, რომლებზეც ვრცელდება ზემოაღნიშნული ღირექტივა.

რაც შეეხება ქუჩაში დადებულ ხელშეკრულებაში, მომხმარებლისა და მენარმის გარდა, სხვა პირების შესაძლო მონაწილეობის საკითხს, სსკ მსგავსი ტიპის მითითებას არ აკეთებს. ღირექტივა კი ტერმინთა განმარტებაში, კერძოდ, მე-2 მუხლის მე-2 ნაწილში, „მოვაჭრის“ განმარტებისას პირდაპირ აღნიშნავს, რომ მოვაჭრე შეიძლება ასევე იყოს პირი, რომელიც მოქმედებს სხვა პირის მეშვეობით, როგორც თავისი სახელით, ასევე მისი დავალებით. მომხმარებელთან მიმართებით კი ღირექტივა მსგავს დათქმას არ აკეთებს.

საკმაოდ დადებითად შეფასდება, თუ ქართველი კანონმდებელი გაიზიარებს უკვე არსებულ პრაქტიკას და ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მხარედ მოიაზრებს ასევე იმ პირებს, რომლებიც მოქმედებენ როგორც მომხმარებლის, ასევე მოვაჭრის სახელითა და მათი დავალებით.

²¹ § 13 BGB - Verbraucher ist jede natürliche Person, die ein Rechtsgeschäft zu einem Zwecke abschließt, der weder ihrer gewerblichen noch ihrer selbständigen beruflichen Tätigkeit zugerechnet werden kann.

²² § 14 BGB - (1) Unternehmer ist eine natürliche oder juristische Person oder eine rechtsfähige Personengesellschaft, die bei Abschluss eines Rechtsgeschäfts in Ausübung ihrer gewerblichen oder selbständigen beruflichen Tätigkeit handelt. (2) Eine rechtsfähige Personengesellschaft ist eine Personengesellschaft, die mit der Fähigkeit ausgestattet ist, Rechte zu erwerben und Verbindlichkeiten einzugehen.

5. ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების ძალაში შესვლის დრო და მისი დადების ადგილი

სსკ-ის 336-ე მუხლის მიხედვით, ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება ძალაშია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მომხმარებელი მას 7 დღის ვადაში წერილობით არ უარყოფს; ასევე, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულება მისი დადებისთანავე არ შესრულდა. ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება მერყევად ბათილ გარიგებათა რიცხვს განეკუთვნება, რადგან ის ძალაშია მხოლოდ მას შემდეგ, რაც გავა მომხმარებლისთვის ხელშეკრულებაზე უარის თქმის უფლების გამოსაყენებლად განსაზღვრული ვადა.

ქართულ ნორმასთან მიმართებით, ხელშეკრულების ძალაში შესვლის დროსთან დაკავშირებით უნდა განვიხილოთ ორი შემთხვევა: როდესაც ხელშეკრულება დადებისთანავე სრულდება და როდესაც ხელშეკრულება იდება, ხოლო მისი შესრულება რამდენიმე დღის შემდეგ ხდება. პირველ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, უდავოა ის ფაქტი, რომ ხელშეკრულების დადების და ძალაში შესვლის დრო ერთმანეთს ემთხვევა, რადგან, სსკ-ის 336-ე მუხლის თანახმად, მომხმარებელს აღარ აქვს უფლება, უარი თქვას ხელშეკრულებაზე; მეორე შემთხვევაში კი უნდა დადგინდეს, საიდან იწყება 7-დღიანი ვადის ათვლა, ხელშეკრულების დადების თუ მისი ძალაში შესვლის მომენტიდან? ქართული კანონმდებლობა ამ კითხვაზე კონკრეტულ პასუხს არ იძლევა, თუმცა ზოგადი სამართლიანობის პრინციპიდან და ამ მუხლის მიზნიდან გამომდინარე, რადგან ორიენტირი მომხმარებელზე, როგორც ნაკლებად დაცულ მხარეზე, კეთდება, 7-დღიანი ვადის ათვლა სწორედ ხელშეკრულების შესრულების მომენტიდან უნდა დაიწყოს.

როგორც დირექტივა, ისე გერმანელი კანონმდებელი ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების ძალაში შესვლის დროს უკავშირებენ მომხმარებლის მიერ მისი უარყოფის უფლების გამოყენებისთვის დადგენილი ვადის გასვლას. კერძოდ, ასეთი ხელშეკრულება ძალაშია, თუ მომხმარებელი მას 14 დღის განმავლობაში არ უარყოფს. ამასთან, დირექტივის მე-9 მუხლში კონკრეტულად განერილია, თუ რა ითვლება ხელშეკრულების ძალაში შესვლის დროდ მომხმარებლისთვის გათვალისწინებული 14-დღიანი ვადის ასათვლელად, მაგ.: მომსახურების ხელშეკრულებასთან დაკავშირებით, ხელშეკრულების დადების დღიდან; ნასყიდობის ხელშეკრულების დროს, იმ დღიდან, როდესაც მომხმარებელი ან მის მიერ საამისოდ განსაზღვრული პირი ფიზიკურად დაეუფლება ნასყიდობის საგანს; იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელშეკრულების საგანია სხვადასხვა საქონელი, იმ დღიდან, როდესაც მომხმარებელი ან მის მიერ საამისოდ განსაზღვრული პირი ფიზიკურად დაეუფლება ხელშეკრულების საგნის ბოლო საქონელს; წყლის, გაზის, ელექტროენერჯის მიწოდებისას ხელშეკრულების დადების დღიდან და ა.შ. ამასთან, დირექტივა პირდაპირ უთითებს, რომ მის შიდა კანონმდებლობაში იმპლემენტირებისას სახელმწიფომ არ უნდა აუკრძალოს მხარეებს, შეასრულონ თავიანთი სახელშეკრულებო ვალდებულებები უარის თქმის განხორციელების პერიოდში, მიუხედავად იმისა, რომ მათ უფლება აქვთ, შეინარჩუნონ არსებული შიდასახელმწიფოებრივი რეგულაციები, რომლებიც, მაგ., უკრძალებს მოვაჭრეს, მიიღოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საფასური მომხმარებლის მიერ ხელშეკრულებაზე უარის თქმის უფლების გამოყენების პერიოდში.

სსკ-ის 336-ე მუხლის მიხედვით, ხელშეკრულების დადების ადგილი შეიძლება იყოს: „ქუჩაში, სახლის წინ და მსგავს ადგილებში“, რაც „განმარტებას მოითხოვს, რადგანაც ქუჩის პირდაპირი მნიშვნელობით გაგებამ შეიძლება ბევრი გაუგებრობა გამოიწვიოს“²³. შესაძლოა, ნივთების გამოფენა-გაყიდვა ორგანიზებული იყოს ქუჩაში, სახლის წინ და ა.შ. ამ დროს რაიმე

²³ ჭანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მესამე, თბ., 2001, 151.

ნივთის შექმნა ადგილმდებარეობის გამო ნამდვილად არის ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება, მაგრამ ის ვერ დაკვალიფიცირდება სსკ-ის 336-ე მუხლით, რადგან ამ დროს მომხმარებელი მზად იყო ხელშეკრულების დასადავად. ტერმინი „საკუთარი სარენი“, ზოგადად, მიიჩნევა მომსახურების გამწვევი პირის ან საქონლის მიმწოდებლის მუდმივ ადგილსამყოფლად, მაგრამ ამ შემთხვევაში „არ წარმოადგენს კონკრეტულ ადგილზე არსებული სარენის მუდმივ ადგილსამყოფელს“.²⁴

კანონპროექტის მიხედვით კი, ხელშეკრულება ითვლება ქუჩაში დადებულად, თუ ის იდება მოვაჭრის სარენის (სამენარმეო საქმიანობის ადგილი) ფარგლებს გარეთ და მოითხოვს მოვაჭრისა და მომხმარებლის ფიზიკურ თანყოფნას, ასევე რომელიც იდება მოვაჭრის სარენის ფარგლებში ან დისტანციურად, მაგრამ დაუყოვნებლივ მას შემდეგ, რაც მომხმარებელმა აღნიშნულის თაობაზე პირადად და ინდივიდუალურად შეთავაზება მიიღო მოვაჭრის სარენის ფარგლებს გარეთ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 2014 წლის 13 ივნისიდან გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში მოქმედებს კანონი მომხმარებელთა უფლებების დაცვის დირექტივის იმპლემენტაციასთან დაკავშირებით,²⁵ რომელმაც ძირეული ცვლილებები შეიტანა ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მარეგულირებელ ნორმებში. გერმანელმა კანონმდებელმა სრულად გაიზიარა ევროპელი კანონმდებლის მიერ შემუშავებული დირექტივა და პრაქტიკულად მთლიანად მოახდინა მისი რეცეფცია შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობაში.²⁶ შეიცვალა ამ ტიპის ხელშეკრულების სახელწოდება, რომლის მიხედვითაც დამკვიდრდა ქართულ სამართალში ტერმინი – ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება. კერძოდ, გერმანული სამართლის მიხედვით, მას ერქვა *Hautsürgeschäft* – შემოსასვლელ კართან დადებული ხელშეკრულება, დღეს მოქმედი რეგულაციებით კი მას უკვე *Außerhalb von Geschäftsräumen geschlossene Verträge* – სამენარმეო საქმიანობის ფარგლებს გარეთ დადებული ხელშეკრულებების სახელით მოიხსენიებენ, როგორც მის ევროპულ ანალოგს – *Off-premises contracts*²⁷. საკმაოდ დადებითად შეფასდება, თუ ქართველი კანონმდებელი გაითვალისწინებს უკვე არსებულ საერთაშორისო პრაქტიკას და ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების სახელთან მიმართებით, გაურკვევლობის თავიდან ასაცილებლად, ნორმის სახელწოდების ცვლილების შესაძლებლობასაც განიხილავს.

ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების დეტალურ დეფინიციასა და ამ ტიპის ხელშეკრულების დადების ადგილს განმარტავს დირექტივა, რომლის მიხედვით, საქმიანობის ფარგლებს გარეთ (ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება) დადებული ხელშეკრულება უნდა განიმარტოს, როგორც მომხმარებლისა და მენარმის ერთად ყოფნის დროს, მათ შორის დადებულ ხელშეკრულებად, ისეთ ადგილას, რომელიც არ არის მენარმის კომერციული საქმიანობის განხორციელების ადგილი, და შეიძლება იყოს, მაგალითად, მომხმარებლის საცხოვრებელი ან/და სამუშაო ადგილი. ამ ტიპის ხელშეკრულების დეფინიციისაში, ასევე, უნდა იგულისხმებოდეს ის სიტუაცია, როდესაც მომხმარებელმა შეთავაზება ხელშეკრულების დადების თაობაზე მიიღო პირადად და ინდივიდუალურად „არასახელშეკრულებო გარემოში“, მაგრამ ხელშეკრულების დადება მოხდა ამის შემდეგ, დაუყოვნებლივ, მენარმის კომერციული საქმიანობის ფარგლებში, ან მხარეთა დაუსწრებლად, დისტანციური კომუნიკაციების საშუალებით. ამ მუხლის დეფინიციის არ უნდა მოიცავდეს სიტუაციებს, რომელთა დროსაც მენარმე თავდაპირველად მიდის მომხმარებლის

²⁴ იქვე.

²⁵ Gesetz zur Umsetzung der Verbraucherrechterichtlinie und zur Änderung des Gesetzes zur Regelung der Wohnungsvermittlung (VerbrRRLUG), <<http://www.buzer.de/gesetz/10934/index.htm>>.

²⁶ Prütting H., Wegen G., Weinreich G., Bürgerliches Gesetzbuch, BGB, Kommentar, 11 Aufl., 2016, §312 Rn. 1.

²⁷ German Civil Code in English, <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/>.

სახლში, რათა გაუნოს კონსულტაცია, წარუდგინოს ხარჯთაღრიცხვა, ან განახორციელოს აზომვითი საქმიანობა და მხოლოდ ამის შემდეგ, დროის გარკვეული მონაკვეთის გასვლისას, ხელშეკრულება დაიდოს მენარმის კომერციული საქმიანობის განხორციელების ფარგლებში ან დისტანციური კომუნიკაციის საშუალებით. ამ შემთხვევებში ხელშეკრულება არ ითვლება დაუყოვნებლივ დადებულად, რადგან მომხმარებელს ჰქონდა საკმარისი დრო ხელშეკრულების დადებამდე, რათა გაეაზრებინა მენარმის მიერ წარმოდგენილი შეფასება. საქმიანობის ფარგლებს გარეთ (ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება) დადებულ ხელშეკრულებებში მოიაზრება ასევე ის შენაძენები, რომელთაც მომხმარებელი ახორციელებს მენარმის მიერ ორგანიზებული ექსკურსიების დროს, როდესაც ხდება პროდუქციის გასაყიდად შეთავაზება.

სამწუხაროდ, ამ ნორმის ქართული ანალოგი არ შეიცავს მსგავს დეტალურ დეფინიციას. მეცნიერული თვალსაზრისითაც ეს საკითხი შესწავლილი არ არის. მხოლოდ სსკ-ის კომენტარშია განხილული სამი შემთხვევა, რომლებითაც განიმარტება, თუ რა იგულისხმება 336-ე მუხლით ხელშეკრულების დადების ადგილში. მომხმარებელს კი საკმაოდ აბნევს ნორმის ბუნდოვანი შემადგენლობა და სათაური. ეს ყველაფერი, თავის მხრივ, საკმაოდ ართულებს პრაქტიკაში ზემოაღნიშნული ნორმის გამოყენებას. სწორედ ამიტომ ამ მუხლის გამოყენება ქართულ რეალობაში, ფაქტობრივად, არ ხდება.

6. მხარეთა უფლება-მოვალეობები

თითოეული ჩვენგანი ყოველდღიურად უამრავი სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე ხდება ისე, რომ ამას ვერც კი აცნობიერებს. ვერ აცნობიერებს ამ ურთიერთობის სამართლებრივ ბუნებას ან მის შესაძლო შედეგს. რა თქმა უნდა, უმრავლესობა ვერც კი წარმოიდგენს მსგავსი ურთიერთობით ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევით წარმოშობილ პასუხისმგებლობას. „ეს სრულიად ბუნებრივია, ვინაიდან ადამიანები ერთმანეთთან ურთიერთობენ არა სამართლებრივი ნორმების, კანონების შიშით, არამედ იმის გამო, რომ ეს მათი ბუნებრივი მოთხოვნილება, სასიცოცხლო აუცილებლობაა.“²⁸

ნებისმიერი ხელშეკრულების დადებით თითოეული მხარე გარკვეული უფლება-მოვალეობების მატარებელი ხდება. სახელშეკრულებო თავისუფლების პრინციპი მხარეებს, გარდა კანონით ზუსტად განსაზღვრული უფლება-მოვალეობებისა, ყოველი კონკრეტული ხელშეკრულების დადებისას ანიჭებს შესაძლებლობას, თავად განსაზღვრონ თავიანთი უფლება-მოვალეობების ფარგლები.

სსკ-ის 336-ე მუხლის დისპოზიციიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ სსკ-ით ზოგადად განსაზღვრულ მხარეთა უფლება-მოვალეობათაგან ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების დროს სახეზეა მომხმარებლის მხოლოდ ერთი უფლება – უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ეს უფლებაც არ არის აბსოლუტური – მომხმარებელი ვერ იტყვის უარს ხელშეკრულებაზე, თუ მისი შესრულება მოხდა დადებისთანავე.

ქართველი კანონმდებლისგან განსხვავებით საკმაოდ მრავალფეროვანი უფლება-მოვალეობების ჩამონათვალს შეიცავს დირექტივა. ის ორიენტირებულია ე.წ. „ინფორმირებულ მომხმარებელზე“ – მომხმარებელმა თვითონ უნდა გადაწყვიტოს, დებს თუ არა ის ხელშეკრულებას რელევანტური ინფორმაციის საფუძველზე. აღსანიშნავია, რომ ქუჩაში დადებული ხელშეკრულებების დროს მხარეთა უფლება-მოვალეობები ერთგვარი სპეციფიკურობით ხასიათდება. კერძოდ, მხარეთა ძირითადი უფლება-მოვალეობები წარმოიშობა ხელშეკრულების

²⁸ *ჭანტურია ლ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მესამე, თბ., 2001, 23.

დადებამდე და ისინი, ძირითადად, მენარმის მიერ მომხმარებლისთვის ინფორმაციის მიწოდებას უკავშირდებიან.

მაგალითად, დირექტივის მე-3 თავის მე-6 მუხლის (ინფორმირების ვალდებულება დისტანციური და ქუჩაში დადებული ხელშეკრულებების მიხედვით) თანახმად, სანამ მომხმარებელი ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მონაწილე მხარე გახდება, მოვაჭრე ვალდებულია, გასაგები ფორმით მიაწოდოს მას ინფორმაცია საქონლის ან მომსახურების ძირითადი მახასიათებელი ნიშნების თაობაზე; მოვაჭრის საიდენტიფიკაციო მონაცემთან დაკავშირებით, როგორცაა, მაგ., მისი საფირმო სახელწოდება; მენარმის გეოგრაფიული მისამართი, რომელზეც ის რეგისტრირებულია და მენარმის ტელეფონის ნომერი, ფაქსის ნომერი და ელექტრონული ფოსტის მისამართი, სადაც მომხმარებელს ექნება შესაძლებლობა, დაუკავშირდეს მენარმეს სწრაფად და ეფექტურად; საქონლის ან მომსახურების სრული ღირებულება გადასახადების ჩათვლით, ან ისეთ შემთხვევაში, როდესაც საქონლის ან მომსახურების საფასურის წინასწარი დადგენა ვერ ხერხდება, ინფორმაცია მათი გაანგარიშების მეთოდის შესახებ; გადახდის ფორმის, მიწოდებისა და დროის შესახებ, რაც სჭირდება მენარმეს, მომხმარებლისათვის საქონლის მისაწოდებლად ან მომსახურების გასაწევად და ა.შ.

ამასთან, ამ დირექტივის მე-7 მუხლი, გარდა ზემოხსენებული ინფორმაციისა, განსაზღვრავს კონკრეტულად ქუჩაში დადებული ხელშეკრულებების დროს მენარმის მიერ მომხმარებლისთვის მისაწოდებელი ინფორმაციის დამატებით კრიტერიუმებს. მაგ.: ზემოაღნიშნული ინფორმაცია მენარმემ მომხმარებელს უნდა მიაწოდოს წერილობითი ფორმით, ან, თუ მომხმარებელი თანახმაა, ინფორმაციის სხვა მატარებლით; მენარმემ მომხმარებელს უნდა მიაწოდოს ხელმოწერილი ხელშეკრულების ასლი, ან დამოწმებული ხელშეკრულება და ა.შ.

თუმცა დირექტივა პირდაპირ განსაზღვრავს, რომ წევრ სახელმწიფოებს შეუძლიათ, არ გაითვალისწინონ აღნიშნული დებულება. რა თქმა უნდა, დირექტივა არ ზღუდავს მათ ამ ჩამონათვალით და სრულ თავისუფლებას ანიჭებს თითოეულ მათგანს, შეამციროს ან უფრო სრულყოს ეს სია.

როგორც უკვე აღინიშნა, სსკ-ის 336-ე მუხლი მხარეთა ვალდებულებებთან დაკავშირებით საკმაოდ მწირია, რაც ერთგვარად გასწორებულია კანონპროექტით. კერძოდ, მხარეთა უფლება-მოვალეობები კანონპროექტის მე-2 თავის მე-7 და მე-8 მუხლებით რეგულირდება. უნდა აღინიშნოს, რომ კანონპროექტის დღეს არსებული რედაქცია სრულად იზიარებს დირექტივით გათვალისწინებულ როგორც მომხმარებლის მიერ ხელშეკრულებაზე უარის თქმის უფლებას, ისე მენარმის ინფორმაციის მიწოდებასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს, თუმცა რამდენიმე მათგანი უფრო მეტ კონკრეტიკას საჭიროებს. მაგ.: კანონპროექტის მე-7 მუხლის პირველი პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტი ეხება ინფორმაციას საქონლის ან მომსახურების სრული ფასის შესახებ, თუმცა დირექტივისგან განსხვავებით არ არის დაკონკრეტებული, საფასური მოიცავს თუ არა გადასახადებს; ასევე, როდესაც საქმე ეხება განუსაზღვრელი ვადით დადებულ ხელშეკრულებას, ან ხელშეკრულებას, რომელიც ეხება რაიმეს გამონერას (ჟურნალის, გაზეთის და ა.შ.), საერთო ფასში უნდა შედიოდეს თუ არა თითოეული საანგარიშო პერიოდის სრული ღირებულება. დირექტივის მიხედვით, თუ ასეთ შემთხვევებში განსაზღვრულია ფიქსირებული გადასახადი, სრული ღირებულება ასევე გულისხმობს სრულ თვიურ ღირებულებასაც.

7. დასკვნა

სამართლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფუნქციაა, უზრუნველყოს მხარეთა თანასწორობა ნებისმიერი ტიპის ურთიერთობებში. ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების დროს მომხმარებელი უფრო ნაკლებად დაცული მხარეა. შესაბამისად, ქართველი კანონმდებელი სამართლებრივ აქტებში თავდაცვითი მექანიზმების იმპლემენტირებით ცდილობს, უზრუნველყოს მომხმარებელთა უფლებების, როგორც ამ ურთიერთობის მონაწილე „სუსტი“ მხარის, დაცვა.

როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, სსკ-ის 336-ე მუხლის შემადგენლობა საკმაოდ ბუნდოვანი, ზოგადი და არასრულია. მიუხედავად იმისა, რომ მისასაღებელია ქართველი კანონმდებლის მცდელობა, უზრუნველყოს მომხმარებელთა უფლებების დაცვა, საჭიროა, მოხდეს ამ ნორმის სრულყოფა, რათა ის პრაქტიკაში აპრობირებადი გახდეს.

წინამდებარე სტატიაში განხილული საკითხები საშუალებას იძლევა, შემუშავდეს გარკვეული ტიპის რეკომენდაციები. კერძოდ:

- პირველ რიგში, აუცილებელია, განისაზღვროს ხელშეკრულების დადების ადგილი – დაზუსტდეს, თუ რა იგულისხმება სსკ-ის 336-ე მუხლში აღნიშნულ „ქუჩაში, სახლის წინ და მსგავს ადგილებში“ დადებულ ხელშეკრულებაში. იმისათვის, რომ ნორმის მიზანი მიღწეულ იქნეს, მათი განმარტება აუცილებელია. მომხმარებელმა ზუსტად უნდა იცოდეს, თუ რა ადგილას დადებული ხელშეკრულების დროს აქვს მას უფლება, უარი თქვას მასზე სათანადოდ დადგენილ ვადაში;

- საკმაოდ დადებითად შეფასდება, თუ ხელშეკრულების დასახელება „ქუჩაში დადებული ხელშეკრულება“ შეიცვლება და გაუგებრობის თავიდან აცილების მიზნით ეწოდება, მაგალითად: „არასახელშეკრულებო გარემოში დადებული ხელშეკრულება“;

- ასევე, საკმაოდ მნიშვნელოვანი ცვლილება იქნება, თუ მომხმარებლის უარის თქმას არ ექნება სავალდებულო ფორმა – წერილობითი. გარდა იმისა, რომ ეს მოთხოვნა საკმაოდ რუტინულია მომხმარებლისთვის, ის ეწინააღმდეგება სამოქალაქო სამართლის ისეთ ფუნდამენტურ ღირებულებას, როგორცაა ხელშეკრულების თავისუფლება. რადგან, სამოქალაქო ბრუნვაში მოქმედი ზოგადი პრინციპის თანახმად, ხელშეკრულებაზე უარის თქმა უნდა განხორციელდეს იმავე ფორმით, როგორც ფორმითაც მოხდა მისი დადება;

- საკმაოდ მნიშვნელოვანია დაიხვეწოს ხელშეკრულების მხარეთა განმსაზღვრელი ტერმინები. განსაკუთრებით, აუცილებელია განიმარტოს, თუ რა იგულისხმება ტერმინში – „საკუთარი სარეწის ფარგლებში მოვაჭრე პირი“.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ქართველი კანონმდებლის მცდელობა, დაიცვას მომხმარებელთა უფლებები, ძალზე მნიშვნელოვანია და მისი დახვეწის შემთხვევაში ეჭვგარეშეა, რომ ის საკმაოდ გამოყენებადი იქნება სამომხმარებლო ბაზარზე. ამ ნორმის მთავარი მიზანი ხომ მომხმარებლის – „სუსტი მხარის“ – უფლებების დაცვაა.

აღნიშნული რეკომენდაციების გათვალისწინება ხელს შეუწყობს როგორც მომხმარებლის, ისე მისი კონტრაჰენტის უფლებებისა და ინტერესების უკეთ რეალიზებას. თითოეული ადამიანის ინტერესებზე ორიენტირებული კანონმდებლობის შექმნა და მათი უფლებების დაცვის მაღალი სტანდარტების უზრუნველყოფა ნებისმიერი სამართლებრივი სახელმწიფოს უმთავრესი ამოცანაა.

ბიბლიოგრაფია

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 26/06/1997.
2. ასოცირების შესახებ შეთანხმება, ერთი მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და, მეორე მხრივ, საქართველოს შორის, 27/06/2014.
3. საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის 2006 წლის 17 მარტის N3 დადგენილება, 17/03/2006.
4. საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2011 წლის 13 მაისის N35/04 ბრძანება „კომერციული ბანკების მიერ საბანკო მომსახურების განვითარების მომხმარებელთათვის აუცილებელი ინფორმაციის მიწოდების წესის დამტკიცების შესახებ“, 13/05/2011.
5. თეზელაშვილი ს., იურიდიული ენციკლოპედია, თბ., 2008, 373.
6. ქარდავა ე., მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ევროპული სტანდარტების შედარებითსამართლებრივი მიმოხილვა ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მაგალითზე, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2007, 122, 134.
7. ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, სახელმძღვანელო სამართლის სკოლებისთვის, თბ., 2014, 192.
8. ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მესამე, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 23, 150-151.
9. ჭეჭელაშვილი ზ., სახელშეკრულებო სამართალი (შედარებითსამართლებრივი კვლევა ძირითადად ქართული სამართლის საფუძველზე), მეორე გადამუშავებული გამოცემა, თბ., 2010, 102.
10. ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 213.
11. Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands, 18/08/1896.
12. Directive 85/577 EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises.
13. Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts.
14. Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council.
15. Brox, H., Walker, W-D., Allgemeines Schuldrecht, 35. Aufl., München 2011, Rn.2.
16. Dauner-Lieb, B., Heidel, Th., Ring, G., Anwaltkommentar, Band 2, Teilband 1: §§241 bis 610, Köln 2005, Rn.7.
17. Erman, Bürgerliches Gesetzbuch Handkommentar mit AGG, EGBGB (Auszug), ErbbauRG, LPartG, ProdHaftG, UklG, VBG, VersAusglG und WEG, Band 1., 13. neu bearbeitete Aufl., Köln 2011, Rn.2.
18. Jacoby, F., Hinden, M., Kropholler, J., Bürgerliches Gesetzbuch, Studienkommentar, 13 neubearbeitete Auflage, München 2011, Rn.2.
19. Staudinger, J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, Recht der Schuldverhältnisse, §§ 311, 311a, 312, 312a-f (Vertragschluss) Neubearbeitung Berlin 2005, Rn. 1.
20. Prütting H., Wegen G., Weinreich G., Bürgerliches Gesetzbuch, BGB, Kommentar, 11 Aufl., 2016, §312 Rn. 1.
21. Zerres, Th., Bürgerliches Recht, Eine Einführung in das Zivilrecht und die Grundzüge des Zivilprozessrechts, 6. Aufl., Berlin 2010, 109.

22. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/63556>>
23. <http://eeas.europa.eu/georgia/pdf/eu-ge_aa-dcfta_en.pdf>
24. <http://nbg.gov.ge/cp/uploads/legal_acts/35_NEW_FOR_WEB.PDF>
25. <<http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>>
26. <<http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31985L0577:en:HTML>>
27. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2011.304.01.0064.01.ENG>
28. <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/>